

ellif Victor Grigorévich Guzev, Ninel Aleksandrovna Dulina ve Yu-an Li ile birlikte hazırladığı bu eserde Sovyetler Birliği'ndeki Türkologlar'ın bibliyografyasını ortaya koymuştur. 8. *Oçerk istorii izuçeniya turetskogo yazıka* (Leningrad 1976). Dünya üzerindeki Türk dili çalışmalarının tarihi hakkında küçük hacimli bir eserdir. 9. *Grammatika yazıka tyurkskih runičeskih pamyatnikov VII-IX vv* (Leningrad 1980). Orhun Türkçesi üzerine yazılmış olan bu eserde VII-IX. yüzyıllardan kalma eski Türk kitâbelerinin dil özellikleri incelenmektedir. Bu eserleri dışında çeşitli dergilerde Türk dili üzerine yayımlanmış çok sayıda makalesi bulunan Kononov hakkında altmışıncı yaş gününü kutlayan *Tyurkologičeskiy Sbornik* başlıklı bir eserle (Moskva 1966) yetmişinci yaş gününü kutlayan *Turcologica* (Leningrad 1976) adlı armağan kitabı yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

A. N. Kononov, *Turcologica*, Leningrad 1976, tür.yer.; *Biobibliografičeskiy Slovar' Sovyetskikh Vostokovedov*, Moskva 1975, s. 267-268; S. N. Ivanov, "Put' učenogo", *Turcologica* 1986, Leningrad 1986, s. 3-6; A. P. Vekilov, "Bibliyografiya Peçatnih Rabot Akademika A. N. Kononova 1980-1985 gg.", a.e., s. 7-9; Hasan Eren, "Kononov, Andrey Nikolayeviç", *Türklük Bilimi Sözlüğü I: Yabancı Türkologlar*, Ankara 1998, s. 192-195; Saadet Ş. Çağatay, "Grammatika turetskogo yazıka", *DTCFD, V/2* (1947), s. 249-252; Talât Tekin, "A. N. Kononov: Grammatika Sovremennogo Turetskogo Literaturnogo Yazıka. Moskva-Leningrad, (1956), 569 s.", *TDAY Belleten* (1959), s. 331-378; K. Czeglédy, "Andrei Nikolaievitch Kononov élu membre honoraire de l'Académie des sciences de Hongrie", *AOH, XXVIII/2* (1974), s. 287-290; András Róna-Tas, "Andrej Nikolaevič Kononov", a.e., XLI/2 (1987), s. 321-322; A. Dilâçar, "Rus Türkoloğu A. N. Kononov'un 70. yılı", *TDL*, sy. 305 (1977), s. 211; Osman F. Sertkaya, "A. N. Kononov (27 Ekim 1906 St. Petersburg / 30 Ekim 1986 Leningrad)", a.e., sy. 421 (1987), s. 61-63; "Kononov, Andrey Nikolaevič", *TA, XXII*, 183-184.

MUSTAFA S. KAÇALIN

KONRAPA, Mehmet Zekâi

(1888-1969)

İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü
öğretmenlerinden.

Bolu'nun Akmesicid (Tabaklar) mahallesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Bolu'da yaptı. İstanbul Dârülfünunu Dârülmualimîn-i Âliye Edebiyat Şubesi'nden mezun oldu (1911). Aynı yıl Çankırı İdâdisi tarih-coğrafya öğretmenliğine tayin edildi. Çankırı, Şam, Bolu, Düzce, Yalvaç,

Denizli, Uşak, Konya ve İstanbul'da çeşitli orta öğretim kurumlarında öğretmen ve yönetici olarak görev yapan Konrapa, 1953 yılında emekli olduktan sonra İstanbul İmam-Hatip Okulu ve Yüksek İslâm Enstitüsü'nde ahlâk ve siyer-i nebî dersleri vererek öğretmenlik hayatını sürdürdü. 15 Haziran 1969 tarihinde vefat etti.

Dârülfünunun son sınıfında iken M. Kâmil adlı bir arkadaşıyla birlikte hocaları Abdurrahman Şeref Efendi'nin ders notlarını *Târîh-i Asr-ı Hâzir* adıyla yayıma hazırlayan Konrapa Bolu'da çıkan *Bolu, Dertli, Kürsi-i Millet* gazeteleriyle *Millî Gaye*, *Altun Yaprak* ve *Abant* mecmualarında, İzmir'de yayımlanan *Fikirler Dergisi*'nde, Konya *Yeni Anadolu Gazetesi*'nde meslekî makaleler yazmış. İstanbul'da çıkan *Tarihten Sesler*, *Bilgi, Öğretmen Dergisi*, *Her Hafta*, *Resimli Tarih*, *Hilâl* ve *Tohum* mecmualarında İslâm medeniyeti tarihiyle ilgili makaleler neşretmiştir.

Eserleri. 1. *Bolu Tarihi* (Bolu 1960). Müellif, İslâm öncesi dönemden başlayarak Bolu tarihini beş bölümden oluşan iki cilt halinde yazmayı planlamışsa da eserin I. cildini oluşturan "Müslümanlık'tan Önce Bolu, Müslüman Türkler Devrinde Bolu" ve "Osmanlı Padişahları Döneminde Bolu" adlı üç bölümünü yayımlayabilmiştir. "Cumhuriyet Türkiyesi'nde Bolu" ve "Bolu'da Tarih Kaynakları" adlı dört ve beşinci bölümlerden oluşan II. cilt ise basılmamıştır. Konrapa bu eserinde sadece Bolu tarihiyle ilgili bilgilerle yetinmeyip dünya tarihi ve Anadolu tarihiyle alâkalı geniş mâlûmat vermiştir. 2. *Peygamberimizin Hayatı* (I-II, İstanbul 1958-1959, 1964, 1968, 1980, 1982, 1983). İmam Hatip okullarının birinci dönemi için ders kitabı olarak hazırlanmıştır. 3. *İslâm Âleminde İlim Hayatına Toplu Bir Bakış* (İstanbul 1964). İslâm dünyasındaki ilmî faaliyetlere dair bir risâledir.

Mehmet
Zekâi
Konrapa

4. *Peygamberimiz, İslâm Dini ve Aşere-i Mübeşşere* (İstanbul 1968, 1999). Eserde Hz. Peygamber'in hayatı hakkında geniş bilgi verildikten sonra kısaca ashâbın dereceleri, Resûl-i Ekrem'in hanımları, İslâm dininin esasları, Hulefâ-yi Râşidîn, Emevîler, Abbâsîler ve hilâfetin Osmanlılar'a intikalinden bahsedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

M. Zekâi Konrapa, *Bolu Tarihi*, Bolu 1960, s. 739-740; Enver Koray, *Türkiye Tarih Yayınları Bibliyografyası*, İstanbul 1971-85, II-III, bk. İndeks.

İ. BEDRİ BİLGİN

KONSİL

Katolik hristiyan literatüründe dini meseleleri tartışıp çözmek üzere bir araya gelen yüksek düzeydeki din adamları kuruluna verilen ad.

Dinlerde inanç, ibadet ve uygulamalarla ilgili konularda hem dinî kaynaklardaki esasların yorumu ve belirsizliklerin açıklanması hem de ortaya çıkan yeni durumlara dair dinî tavır belirlemek için çeşitli mekanizmalar oluşturulmuş olup bunlardan biri de konsildir. Sözlükte "Kurul, meclis" anlamındaki Latince *concilium* dan gelen konsil (concile, council) kelimesi terim olarak özellikle Katolik Hristiyanlık'ta inanç, ahlâk ve disiplin konularındaki problemleri karara bağlamak üzere davet edilen Katolik kilisesi piskoposlar kuruluna verilen addır. Aynı anlamdaki Grekçe *synodos*, Latince *synodus*'tan gelen *sinod* ise (synode) Batı kilisesinde önceleri konsille eş anlamlı olarak kullanılırken günümüzde piskopos veya başpiskopos tarafından piskoposluk bölgesinin problemlerini çözmek üzere toplanan, din adamlarından oluşmuş mahallî kurulu ifade etmekte, bizzat piskoposların oluşturduğu kurula ise konsil denilmektedir. Doğu kiliselerinde konsil yerine sinod kullanılmakta ve bu kelime patriklerin danışma kurulunu ifade etmektedir. Ortodoks kiliselerinin en yüksek ruhanî kurulunun adı ise Holy Synod veya Saint Synode'dur (*An Encyclopedia of Religion*, s. 756; *Catholicisme*, XIV, 690-691).

Konsil kavramı özellikle Hristiyanlık'la alâkalı olmakla birlikte başka bazı dinlerde de önemli konuların görüşülüp karara bağlandığı çeşitli isimlerle anılan bu tür kurullar bulunmaktadır. Budist geleneğine göre Budizm'in tarihî seyri içinde birçok kurul toplanmıştır. Bunlardan otantik kabul edilenlerin sayısı ülkelere göre

değişmektedir. Meselâ Seylan ve Burma'da altı, Tayland'da on konsil otantik sayılmaktadır. Bu konsillerden ilki Buda'nın ölümünün ardından 483'te, sonuncusu 1954'te Rangoon'da toplanmıştır. Birinci konsilde Budist kutsal metinler koleksiyonunun ilk iki kısmı olan Vinaya ile Dharma okunarak bunların doğru bir şekilde tesbit ve nakledilmesi amaçlanmış, ikinci konsilde bazı Budist rahiplerinin on uygulaması tartışılıp doğru olmadığı belirtilmiştir. Kral Aşoka tarafından toplanan üçüncü konsilde Ortodoks inanç konusu görüşülmüş, Pali kanonunun üçüncü kısmı tamamlanmıştır. Diğer konsillerde de Budist doktrini ve kutsal yazılar koleksiyonu ele alınmış, Buda'nın konuşmaları tesbit edilmiş, uygulamaya yönelik yeni esaslar belirlenmiş, doktrin ve doğru inanç konuları tartışılmıştır. Konsillerdeki tartışmalar mezhep ayrılıklarına da yol açmıştır (bk. BUDİZM).

Jainizm'de kutsal metinlerin tesbit ve tanzimi, ayrıca rahiplerin ve cemaatin uyacağı kuralların belirlenmesi ve yorumu için konsiller toplanmıştır. Mahavira'nın ölümünden on asır sonra bir araya gelen Beyaz Giyinenler Konsili, Mahavira'nın vaazlarının ancak bir kısmını, V. yüzyılın ikinci yarısında toplanan iki konsil de kutsal metinler listesini düzenlemiştir.

Yahudilik'teki Rabbinik liderlerin toplantılarına Ortaçağ'da "asifah" adı verilmiştir. Bunları Hıristiyanlık'taki konsillerden ayıran önemli iki özellikten birincisi Hıristiyan konsillerinin daha çok dogmatik meseleleri görüşmesine karşılık yahudi sinodlarında uygulamaya yönelik konuların tartışılması, ikincisi de Hıristiyanlık'taki konsillerin neticeleri umumi İken Rabbinik sinodların özellikle Ortaçağ'da mahallî cemaatlere veya bölgelere hitap etmesidir; bunun sebebi, Geonim döneminden (VII-XI. yüzyıllar) sonra artık yahudiler için merkezî bir otoritenin kalmamış olmasıdır. Yahudilik'te inanç esasları kutsal metinlerde tesbit edildiği için konsillerde inanç esaslarından çok kutsal kitapta açık bir hüküm bulunmayan veya yeni ortaya çıkan meselelere çözüm bulmak, dinî yaşayıştaki sapmaları önlemek, yahudi cemaatinin dâhilî hayatını ve diğer insanlarla ilişkilerini düzenlemek gibi maksatlarla rabbiler bir araya gelmişlerdir. Bunun en eski örneğinin kuruluşu Ezra zamanına kadar çıkan büyük kurul (Keneset ha-Gedolah) olduğunu söylemek mümkündür. Bu kurulun hem adlî ve hukukî hem dinî (Tevrat'ın öğretilmesi ve yorumlanması) görevi vardı. Kurul

birçok yeni karar almış (Nehemya, 10/1-39), Bâbil esareti sonrası Yahudiliğinin teşekkülünde önemli rol üstlenmiştir.

Yahudi tarihinde bir diğer müessese Sanhedrin'dir. II. Mâbed döneminin son devresiyle Roma ve Bizans dönemlerinde faaliyet gösteren bu müessese dinî, siyasi, hukukî ve adlî yetkileri olan yüksek mahkeme niteliği taşımaktaydı. Kudüs'ün ve mâbedin ikinci defa tahribinin ardından Sanhedrin Rabbi Gamaliel tarafından Yavneh'de yeniden kurulmuş, dinî ve cemaatle ilgili işlerde Yahudiliğin en üst kurulu olarak kabul edilmiştir. Sanhedrin V. yüzyılın başında ortadan kalkmıştır (*Dictionnaire encyclopédique du Judaïsme*, s. 1023-1025).

Yahudilerin hayatında dinî kuralların belirlenmesinde ve onların kendi kendilerini yönetimlerinde merkezî otorite kabul edilen, rabbilerin yanında diğer cemaat üyelerinin de katıldığı konsil ve sinodlar, XI. yüzyıldan itibaren Rhineland ve Kuzey Fransa'daki yahudi cemaatleri arasında gelişme göstermiştir. Ortaçağ yahudi tarihinde ilk Aşkenazi sinodu, Samuel ben Meir ve Yaaqov ben Meir Tam'in önderliğinde Troyes'te toplanmış (1150), on yıl sonra da ikincisi yapılmıştır. Bu konsillerde Haçlı seferleri sonrası yahudi yaşayışı tartışılmış, adlî konularda Hıristiyanların mahkemesine başvurulması yasaklanmış, evlilik ve boşanmayla ilgili kararlar alınmıştır. Bunun ardından çeşitli yerlerde ve zamanlarda çok sayıda konsil oluşturulmuştur. Bunlardan İspanya'daki konsiller yahudi toplumunun malî ve sivil sorunlarını incelemek üzere hükümdarlar tarafından toplanmıştır. Yahudi tarihinin en önemli ve en uzun ömürlü konsili otuz delegenin katıldığı Polonya'daki Four Lands Konsili'dir. Polonya ve Litvanya'daki özerk yahudi kurumu olan ve 1550'den 1764'e kadar faaliyet gösteren bu kuruluşun kararları yahudi hayatının bütün yönlerini kuşatıyordu. Konsil şeriatın sıkı bir şekilde uygulanması üzerinde durmuş, ayrıca Sabatay Sevi taraftarları ve Frankistler'e karşı mücadele etmiştir (*EJd.*, V, 995-1003).

Çok sayıdaki modern sinodların en meşhurlarından biri Napolyon Bonapart'ın 1807'de topladığı, yahudilerin sivil hukukun otoritesini kabul ettikleri ve Fransa'da merkezî bir yahudi cemaat yönetimi kurmayı kararlaştırdıkları Büyük Sanhedrin'dir. Yetmiş bir kişiden oluşan kurul, yahudi şeriatı açısından doktrinle ilgili kararlarda seküler çözümleri resmen tasdik etmiştir. 1845'te Frankfurt'ta dü-

zenlenen konferansta Zacharias Frankel reform hareketinden ayrılmış ve sonradan muhafazakâr Yahudilik adını alacak tarihî okulun kurucularından olmuştur. Reform yanlısı rabbilerin 1937'de Columbus'ta (Ohio) düzenledikleri konferansta 1885 Pittsburgh platformunda dile getirilen yahudi milliyetçiliğine muhalefet hareketine karşı çıkmıştır.

Günümüzde çeşitli Rabbinik konferanslar sinodların yerini almıştır. Muhafazakâr yahudilerin Rabbinical Assembly, Ortodoks yahudilerin Rabbinical Council of America, reformcu yahudilerin Central Conference of American Rabbis gibi kuruluşları, yaptıkları toplantılarda yahudi hayatının meseleleriyle ilgili görüşler ortaya koymaktadır (*The Oxford Dictionary of the Jewish Religion*, s. 177-178; Jacobs, s. 519-520; *EJd.*, XV, 632-634).

Hıristiyanlık'ta konsiller her ne kadar kilisenin temel yapısının bir parçası değilse de bunlar kiliseye ait kuruluşlar olup havârilere dayanmaktadır. Yanlışlıkların düzeltilmesi, inancın geliştirilmesi ve ahlâkın korunması gibi ortak ihtiyaç ve problemlerin çözümü için düşüncelerin bir araya gelmesini sağlayan konsillerin (*New Catholic Encyclopedia*, IV, 372) Hıristiyanlık'ta önemli bir yeri vardır. Kilise hukukunun uygulanmasında birlik sağladığı gibi bu kurallara daha da kuvvet kazandıran konsiller, ilk dönemlerden itibaren kilise hayatının fevkalâde yetkili kıldığı bir ifade tarzı ve özel bir davranış türüdür. Konsillerin toplanma şartları aynı olmadığı gibi sayısı sekize, hatta daha fazlaya varan farklı konsil türleri de vardır. Konsilleri tarihî ve teolojik noktadan sınıflandırmak mümkündür. Tarihî bakımdan başlıca konsiller arasında, II. yüzyılın ortalarında piskoposlar meclisi niteliğinde ortaya çıkan ve giderek kilisenin normal yönetim organlarından biri haline gelen eyalet konsillerini, imparatorun davetiyle toplanan, piskoposların oluşturduğu ekümenik konsilleri, büyük işgaller sonrası Ortaçağ'ında prenslerin iştirakiyle yapılan millî sinodları, Roma'nın yanında Fransa ve Almanya'da toplanan ve birçoğu ekümenik kabul edilen papalık sinodlarını, Ortaçağ'da yapılan, Hıristiyanlığın değişik gruplarından ve çeşitli ülkelerden temsilcilerin katıldığı reform konsillerini ve Trente, Vatikan gibi modern dönemin büyük konsillerini zikretmek mümkündür. Teolojik açıdan konsiller ilgili kilise mensuplarının sayısı, konsili toplayan yetkili merci ve aldığı kararların değeri yönünden incelenebilir.

Temsil ettiği kilise mensuplarının sayısı bakımından iki çeşit konsilden söz edilebilir. 1. Mahallî konsiller. Bu konsilleri eyalet konsilleri ve genel (plenier) konsiller olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Eyalet konsili sadece bir eyaletin temsilcilerinin katıldığı konsildir; genel konsillerden sadece bir bölgeyi kapsayanına bölgesel konsil, bir milletin tamamına şâmil olanına millî konsil denilmektedir. 2. Ekümenik konsiller. Bütün Katolik dünyasını temsil eden konsillerdir (*Catholicisme*, II, 1441).

Kilise hukukunda çeşitli konularda karar mercii olarak şu kuruluşlar zikredilmektedir: a) Piskoposluk sinodu. Bir piskoposluk bölgesindeki temsilcilerin oluşturduğu kurulun piskoposun davetiyle yapılan toplantısıdır. Piskopos, sinodun aldığı kararları ve açıklama metinlerini metropolitliğe ve piskoposlar meclisine bildirmek zorundadır (*Code de droit canonique*, md. 460-468). b) Piskoposlar kurulu. Belli bir milletin veya bölgenin piskoposlarından oluşan dâimî statüde bir kuruldur (*a.g.e.*, md. 447-459). Bu iki oluşumun dışında kilise hukukuna göre karar mercii olan konsiller mahallî (eyalet, genel) ve ekümenik olmak üzere sınıflandırılmaktadır. Eyalet konsili, kilise taksimatında eyalet olarak belirtilen bölgedeki temsilcilerin katıldığı konsildir ve metropolit tarafından toplanır. Genel konsil, aynı piskoposlar birliğine bağlı müstakil kiliselerin ve eyaletlerin temsilcilerinin oluşturduğu kuruldur. Bu konsili toplama yetkisi piskoposlar birliğine aittir. Mahallî konsiller adı altında toplanan eyalet konsilleri ve genel konsillerde amaç sorumluluk bölgelerindeki insanların dinî ihtiyaçlarına cevap vermektir. Bu konsillerin kararları ancak papalıkça onaylandıktan sonra ilân edilebilir (*a.g.e.*, md. 439-446).

Katolik kilisesinin tanımına göre ekümenik konsil, bütün Hıristiyanlığı ilgilendiren meseleleri görüşmek üzere papa tarafından çağrılan ve kilisenin tamamını temsil eden piskopos ve üst düzey temsilcilerin katıldığı toplantıdır. Kilise kanununa göre ekümenik konsil toplamak, ona bizzat başkanlık etmek veya başkalarını bu işle görevlendirmek, konsili bir başka yere nakletmek, askıya almak veya iptal etmek ve konsil kararlarını tasdik etmek sadece Roma piskoposu olan papanın yetkisindedir. Konsildeki tartışma konularını belirlemek, takip edilecek düzeni tesbit etmek de papaya aittir. Papanın önerdiği meselelere konsile katılan

temsilciler ancak onun tasvibiyle başka şeyler ekleyebilirler. Konsil devam ederken papalık makamı boşalırsa yeni papa seçilip de devam veya iptal kararı verinceye kadar konsil faaliyetlerine ara verir. Ekümenik konsil kararları, konsile katılan temsilcilerle birlikte papa tarafından da onaylanıp ilân edilmesiyle geçerlilik ve bağlayıcılık kazanır. Ekümenik konsilin bütün kilise mensupları üzerinde mutlak otoritesi vardır, konsil inançla ilgili yanlışlar tanımlar ortaya koyabilir (*Code de droit canonique*, md. 337-341, 749/2). Papalık kararlarına karşı konsil toplamaya kalkışmak, konsilin papalıktan daha üstün olduğu anlamına geldiğinden kilise hukuku ve papalık tarafından yasaklanmıştır (*Catholicisme*, I, 739). Doğu Hıristiyanlığı'nda genel konsillere tekabül eden ekümenik, patriklik ve eyalet sinodu gibi değişik seviyede sinodlar vardır.

Hıristiyanlık tarihinde dinî liderlerin doktrin ve disiplinle ilgili problemleri görüşüp çözmek üzere ilk defa bir araya gelişleri, havâirilerin ve diğer ileri gelen dinî şahsiyetlerin 48, 49 veya 52 yılında Kudüs'te yaptıkları, Yeni Ahid'de nakledilen toplantı olup (Resullerin İşleri, 15/6-29) konsiller tarihinde ilk konsil olarak yer almaktadır. Bu konsilde, yahudilerin dışındaki milletlerin Hıristiyanlığa girişinde onlardan yahudi şeriatının tamamından değil sadece putlara kesilenlerle ölü hayvan eti, kan ve zinadan uzak durmaları istenmekte, diğer emir ve yasaklarından muaf sayılmaktadırlar. Havâirler meclisinde alınan bu kararlar Kur'an'da sıralanan yasaklar arasında (el-Bakara 2/173; el-Mâide 5/3; en-Nahl 16/115) benzerlik dikkat çekicidir. Ancak Kur'an'daki domuz eti yasağının yerini havâirler listesine zina almaktadır.

Hıristiyanlığın Greko-Romen dünyasında yayılmasına paralel olarak merkez piskoposlarının (metropolit) başkanlığında eyalet merkezlerinde (metropole) çeşitli toplantılar yapılmıştır. II. yüzyılda Montanizm'e karşı (170) ve Paskalya kutlamalarına ilişkin (190), III. yüzyılda Kartaca'da (220), Antakya'da (264, 269), IV. yüzyılda Kartaca ve Elvira'da (300-306 arası), Arles ve Ankyra'da (Ankara) (314, 358, 375), İskenderiye'de (320) ve başka yerlerde mahallî konsiller toplanmıştır.

I. Ekümenik Konsil İmparator Konstantinos tarafından 325'te İznik'te toplanmış, Papa I. Silvestre'in katılmadığı, onun temsilcisi olan üç veya beş rahiple 318 piskoposun iştirak ettiği bu konsilde Hz. İsa'nın ilâh değil insan olduğunu ileri sü-

ren Arius'un görüşleri reddedilerek Hz. İsa'nın ulûhiyeti tasdik edilmiş ve iman esasları belirlenmiştir (bk. İZNIK KONSİLİ). II. Ekümenik Konsil, İmparator I. Theodosios'un çağrısıyla Macedonius hareketine karşı İstanbul'da toplanmış (381), papanın katılmadığı ve temsil edilmediği, başlangıçta sadece Doğu kilisesinin bir sinodu gibi düşünülen konsilde kutsal ruhun ilâhî tabiatı tanımlanmıştır. Bu konsil daha sonra ekümenik sıfatını kazanmış, Kadıköy Konsili (451) bunu tasdik etmiştir. Konsile katılanların oyladığı dört kanundan üçüncüsü İstanbul piskoposuna bütün Doğu piskoposlarından daha üstün bir statü veriyordu. III. Ekümenik Konsil, İmparator II. Theodosios'un davetiyle Efes'te toplanmıştır (431). Papa I. Celestine'in İskenderiyeli Cyril tarafından temsil edildiği bu konsilde, "Meryem sadece insan olan İsa'yı doğurmuştur" diyen İstanbul Patriği Nestorius'un fikirleri reddedilerek Hz. Meryem'in Tanrı doğuran (theotokos) olduğu kabul edilmiştir. IV. Ekümenik Konsil, İmparator Markianos'un davetiyle Khalkedon'da (Kadıköy) toplanmış (451), papanın temsil edildiği bu konsilde 600 piskopos, 449'da yapılan ve Papa I. Leon tarafından "Haydutlar Konsili" olarak nitelendirilen Efes Konsili'ni reddederek Hz. İsa'nın hem insanî hem ilâhî iki tabiata sahip olduğunu tasdik ve ilân etmiş, konsile katılmayan ve konsil kararlarını kabul etmeyenler Monofizit diye adlandırılmış ve ana kiliseden çıkarılmıştır. Kadıköy Konsili'nin altıncı oturumunda papalık temsilcilerinin bulunmadığı bir sırada yirmi sekizinci karar oylanarak kabul edilmiştir. Bu karar 381 İstanbul Konsili'nin İstanbul'a atfettiği ikinci kilise olma sırasını tasdik ediyor, ayrıca bazı piskoposlukları doğrudan oraya bağlıyordu. Papalık delegeleri ve Papa Leon bu kararı protesto etmiştir. V. Ekümenik Konsil, İmparator I. Iustinianos'un çağrısıyla İstanbul'da toplanmış (553), Papa V. Vigilius'un iştirak ettiği konsile katılan 165 temsilci tarafından Nestürîler'in "üç bölüm" diye adlandırılan görüşleri reddedilmiş ve Kadıköy Konsili'nin İsa'nın tabiatıyla ilgili kararları yeniden formüle edilmiştir. VI. Ekümenik Konsil, İmparator IV. Konstantinos tarafından İstanbul'da toplanmış (7 Kasım 680 – 16 Eylül 681) ve Monotheletismus (İsa'da bir tek iradenin mevcudiyetini ileri süren görüş) mahkûm edilmiştir. VII. Ekümenik Konsil, İmparatoriçe Irene tarafından İznik'te toplanmış (787) ve ikon kültürünün meşrû olduğu ilân edilmiştir.

Bu yedi konsile Doğu konsilleri denilmekte, bunlar hem Katolik hem Ortodokslar tarafından ekümenik kabul edilmektedir. Bunların dışında on dört konsil daha Katolikler'ce ekümenik sayılmaktadır. VIII. Ekümenik Konsil İstanbul'da toplanmış (869-870), burada Photius'un görüşleri reddedilmiştir. Bu konsil Batı kilisesince ekümenik sayılmakta, Ortodokslar'ca kabul edilmemektedir. Diğer konsiller şunlardır: I. Latran (Lateran) Konsili (1123), kilise ile laik iktidar arasındaki ilişkilerde yeni bir devir açmıştır; II. Latran Konsili (1139); III. Latran Konsili (1179); IV. Latran Konsili (1215); I. Lyon Konsili (1245), Batı kilise hukuku tarihi içinde oldukça önemli bir yeri vardır; II. Lyon Konsili (1274); Viyana Konsili (1311-1312); Constance Konsili (1414-1418); Basel-Ferrara-Floransa Konsili (1431-1442); V. Latran Konsili (1512-1517); Trent Konsili (1545-1563), reform hareketi sonrasında Hıristiyanlık tarihinin en önemli konsillerindenidir. Protestanlığı mahkûm etmek ve kilisede reform yapmak üzere toplanmıştır; I. Vatikan Konsili (1869-1870), papanın önceliği ve yanılmazlığı kabul edilmiştir; II. Vatikan Konsili (1962-1965), pek çok yeni kararın alındığı bu konsilde ilk defa Hıristiyanlık dışı dinler ve bu çerçevede İslâm'la ilgili kilisenin resmî görüşü ortaya konmuştur (ayrıca bk. HİRİSTİYANLIK; VATİKAN KONSİLİ).

BİBLİYOGRAFYA :

Le Petit Robert 1. Dictionnaire de la langue française, Paris 1985, s. 357 ("concile" md.); *Dictionnaire encyclopédique du Judaïsme*, Paris 1993, s. 1023-1025; *The Oxford Dictionary of the Jewish Religion* (ed. R. J. Z. Werblowsky - G. Wigoder), New York 1997, s. 177-178; F. Dvornik, *Histoire des conciles*, Paris 1962; *Code de droit canonique* (trc. J. Passicos v.dğr.), Paris 1984, md. 337-341, 439-468, 749/2; L. Jacobs, *The Jewish Religion: A Companion*, Oxford 1995, s. 519-520; R. H. Nichols, "Synod", *An Encyclopedia of Religion* (ed. V. Felm), New York 1945, s. 756; H. H. Ben Sasson, "Councils of the Lands", *EJd.*, V, 995-1003; I. Levitats, "Synods", *a.e.*, XV, 632-634; F. J. Murphy, "Councils, Canon Law of", *New Catholic Encyclopedia*, Washington 1967, IV, 371-373; F. Dvornik, "Councils, General, History of", *a.e.*, IV, 373-377; L. M. Örsy, "Councils, General, Theology of", *a.e.*, IV, 377-380; A. Bride, "Appel", *Catholicisme*, I, 738-739; Y. Congar, "Concile", *a.e.*, II, 1441-1443; G. Marsot, "Concile Plénier National ou Regional", *a.e.*, II, 1444-1445; a.mf., "Concile provincial", *a.e.*, II, 1445-1447; L. Trichet, "Synode", *a.e.*, XIV, 690-691; L. de la Vallée Poussin, "Councils" (Buddist), *ERE*, IV, 179-184; Ch. S. Prebish, "Councils: Buddhist Councils", *ER*, IV, 119-124; B. E. Daley, "Councils: Christian Councils", *a.e.*, V, 125-132.

ÖMER FARUK HARMAN

KONSOLOS

Bir ülkede diplomatik görev yapan yabancı temsilci.

Konsolos (consul) (eski şekli co[n]sol) kelimesi Latince "danışmak, istişare etmek, düşünmek" mânalarına gelen **consulere** fiilinden türetilmiştir. Bir görevli olarak consul Roma'da önemli devlet meselelerini senato ile, yani halk meclisiyle görüşen devlet memurunu ifade eder. Ortaçağ'da farklı bir anlam kazanarak yabancı ülkelerdeki bir nevi ticarî temsilciye verilen unvan haline gelmiştir. Özellikle Venedikli tüccarların ülke dışında önemli ticaret kolonileri oluşturması, bunların korunması, idarî ve hukukî işlemlerinin kolaylaştırılması için böyle bir görevin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ortaçağ'da sık sık kullanıldığı şekliyle consul bir milletin ticaret delegesidir. Almanca kaynaklarda XV. yüzyıldan itibaren görülen konsolos kelimesi muhtemelen ilk defa Akdeniz havzasında kullanılmaya başlanmıştır.

Ortaçağ İtalyan şehir devletlerinin deniz aşırı ticarî faaliyetlerinin ortaya çıkardığı konsolosluk kurumu (consulate del mare) bir elçilik değil bir şehrin tüccarlarının yabancı ülkelerdeki temsilcisiydi. Tüccarların aralarından seçtiği bir temsilci consul olarak mahallî hükümetlerle işleri yürütür, sorunları çözer, vatandaşlarının noterliğini yapardı. Ayrıca kendi ülkelerine seyahat etmek isteyenlerin vize işlemlerini de bunlar yürütürdü.

XII ve XIII. yüzyıllarda Cenova, Piza, Floransa ve Venedik tarafından doğuda Filistin, Mısır, Suriye ve İstanbul'da **podestas** ve **bailos** (balyos) denilen ilk konsolosluklar ihdas edildi. Önceleri Venedik fahri konsolosları **vice-dominos** diye adlandırılıyordu. Ardından Venedik'e uzak olmayan Ravenna, Ferrara ve Aquileia gibi şehirlerden gönderilen devlet memurları da bu adla anıldı. Bunlar Venedik Büyük Konseyi tarafından seçilirdi. Başlangıçta görev süreleri ömür boyu iken zamanla bir yıla indirilmiştir. Özellikle Mısır'da **vice-dominolardan** daha sonra gelen kamu görevlisi olan **bailolar** bulunmaktaydı. Bizans döneminde İstanbul'daki bailoluk, muhtemelen Latin İmparatorluğu'nun sona ermesinin ardından 1265 yılında da şehirdeki Venedik podestasının yerini almak üzere oluşturulmuştu. XIII. yüzyılın ilk yarısında Tire'deki bailoluğun, daha sonra bailoluk diye adlandırılan Tripoli'deki konsololuğun ve Antakya'daki kon-

solos muavinliğinin Akkâ bailosunun kontrolü altında bulunduğu bilinmektedir. Bu eski bailoluk görevinin işlevlerinin ne olduğu konusunda açık bilgi yoktur; muhtemelen oralarda eski İstanbul bailoluğunda olduğu gibi küçük konsolosluklar ve küçük yerleşik elçilikler vardı. İstanbul'daki bailoya zamanla Osmanlı Devleti'nin diğer önemli şehirlerinde faaliyet gösteren Venedik konsoloslukları bağlandı.

İlk konsolos muhtemelen İskenderiye'de görev yapmış olup XII. yüzyılın başlarında seçilmiş bir asilzade idi. İskenderiye'deki konsolosa Venedik Devleti ödeme yapardı: XIII. yüzyılın sonunda yılda 350 duka, 1403'te 200 bezant (Bizans sikkesi) ve Venedikliler'e ait koloni binasında (fondaco) bulunan hanın kârı gibi. İthalât ve ihracat üzerinden de genellikle % 3 oranında gelir elde etmekteydi. 1304 yılında İstanbul'daki Cenevizli podesta "potestas sive consul" unvanını taşıyordu. 1238'de Mısır'da, yargı hakkı Bahri Memlük Hükümdarı II. el-Melikü'l-Âdil ile yapılan bir antlaşmayla belgelenen Venedikli bir konsolosun bulunduğu bilinmektedir. Fransa Kapetinger hânedanı krallarından IX. Saint Louis de Şark memleketlerinde konsolosluklar kuran ilk Fransa kralı olmuştur. Bu kral biri Trablusşam, diğeri İskenderiye'de iki konsolosun bulunduğunu hususunda Mısır Memlük Sultanı İzzeddin Aybeg ile 1251 yılında ticarî bir antlaşma yapmıştır.

Anadolu beylikleri döneminde akdedilen ticarî ve siyasî antlaşmalarda, İtalyan şehir devletlerine tanınan ticarî imtiyazların bir neticesi olarak konsolosluklarla ilgili hükümlere rastlanmaktadır. Aydınoğulları Beyi Umur Bey'in vefatından sonra tahta geçen kardeşi Hızır Bey 1348 yılında, papalığın desteklediği Batılı müttefiklerle (Kıbrıs, Rodos, Venedik) bir barış antlaşması imzalamış ve bu antlaşmanın dördüncü maddesinde şu hüküm yer almıştır: "Müttefik güçler Aydınoğulları Beyliği toprakları üzerinde yargı yetkisine sahip konsolosluklar açabilecektir; bu konsolosluklar, Türkler ile Hıristiyanlar arasında çıkabilecek anlaşmazlıkları Aydınoğulları beylerine danışmak suretiyle çözüme kavuşturacaklardır".

Ortaçağ'da konsoloslara verilen yetkilerin mahiyeti ve sınırları, buldukları şehrin tâbi olduğu memleketlerin durumuna göre değişiklik gösteriyordu. İslâm ülkelerindeki konsolosların diğer ülkelere nisbetle daha geniş kazâi haklara